

Ivo Pranjković
Filozofski fakultet, Zagreb

HRVATSKI STANDARDNI JEZIK U STAROJ JUGOSLAVIJI (na primjeru časopisa *Naš jezik*)

Nacrtak

U referatu je riječ o nekim aspektima jezične politike u staroj Jugoslaviji, pri čemu se posebna pozornost posvećuje onom standardnom idiomu što se u to vrijeme obično nazivao "zapadnim dijelom srpskohrvatskoga jezika", tj. hrvatskome standardnom jeziku (koji, po autorovu sudu, ni tada ni kasnije nije de facto prestao postojati unatoč proklamiranom "jedinstvu" i "zajedništvu"). Na konkretnim primjerima (iz tzv. stare serije časopisa *Naš jezik*, koji je uređivao najpoznatiji srpski jezikoslovac uopće Aleksandar Belić) bit će pokazano kako se (s kojom argumentacijom i na osnovi kakvih standardoloških načela) vrlo veliki broj posve neobilježenih hrvatskih osobitosti, posebice leksičkih, proglašavao provincijalizmima, regionalizmima, "veštačkim tvorevinama", dijalektizmima, arhaizmima, germanizmima, bohemizmima, rusizmima, nepotrebnim leksemima, riječima koje nisu poznate na cijelom području "srpskohrvatskoga jezika", pa su već samim time bile nepreporučljive itd. Riječ je primjerice o riječima kao što su *dostatan, zdušno, ovisiti, provedba, oponašati, točka, dojam, uporaba, pozornost, izravno, naputak, netko, čudoredan, nabožan, obnašati, iznimka, nazor, nogomet, sloviti, opaska, nekoć, krbak, počelo, uzduh, ravnatelj, glasovati, spoj, pogibelj, ubojstvo, ploha, posuda, plin, tvar* itd.

U ovom je prilogu riječ o položaju hrvatskoga standardnog jezika u vrijeme stare Jugoslavije, tj. o osobitostima tzv. "zapadnoga dijela srpskohrvatskoga jezika" te o tome kako su te osobitosti bile tretirane u starojugoslavenskoj jezičnoj politici. Za primjer je odabran časopis *Naš jezik* (tzv. stara serija) koji je izdavalo Lingvističko društvo u Beogradu između 1932. i 1939. godine pod uredništvom Aleksandra Belića¹ i koji je, odlukom Ministarstva prosvjete od 10. kolovoza 1932. godine, a na temelju mišljenja Glavnog prosvjetnog savjeta, bio preporučen svim školama u ondašnjoj Jugoslaviji. Namjena je časopisa bila čuvanje "čis-

tote našeg književnog jezika” (usp. “Pravda” od 27. studenog 1931, str. 2), a pokrenut je poslije tzv. Pravdine ankete o jeziku u kojoj su krajem 1931. godine sudjelovali brojni jezikoslovci, filolozi i kulturni djelatnici. Sa srpske su strane bili devetorica anketiranih (D. Anđelinović, A. Belić, J. Prodanović, M. Bogdanović, M. Nastasijević, B. Popović, Ž. N. Stefanović, G. Jovanović i M. Pavlović), a s hrvatske dvojica (T. Maretić i Đ. Šurmin)². Način uređivanja tog časopisa i njegov sadržaj bili su u Hrvatskoj od početka dočekani kritičkim osvrtima, i to posebno B. Jurišića (1931/1932: 240-241) i J. Dujmušića (1932: 2), iz čega se razvila i oštra polemika. Najprije je uredništvo Našeg jezika odgovorilo Jurišiću napisom *Šta mi hoćemo?* i člankom *Nekoliko načelnih pitanja* (Naš jezik, god. I, str. 97-110. i 129-143), a Jurišić uzvratio napisom pod naslovom *Sve je dobro, što oni napišu!* i nadnaslovom *Branik hrvatskog jezika* u Nastavnom vjesniku (usp. Jurišić 1932/1933: 52-65. i Samardžija 1997: 170). Glavni je razlog spomenutim kritičkim osvrtima i polemici bio u tome što su u časopisu Naš jezik već od samoga početka bili učestali članci, osvrti i bilješke o hrvatskim jezičnim posebnostima, ponajprije leksičkima, koje su se u pravilu proskribirale kao provincijalne, pokrajinske, dijalektalne, kao “veštačke tvorevine”, novotvorenice ili zastarjelice, kao riječi stranoga podrijetla ili kao kalkovi itd. Riječ je u prvom redu o redovitoj rubrici *Jezičke pouke*, ali i o nekim drugima, npr. *Naša pošta*, odnosno i o nekim pojedinačnim člancima npr. A. Belića, P. Đorđića, M. S. Moskovljevića, J. Radulovića, Jovana L. Vukovića, T. Maretića, F. Ilešića, M. Rešetara, V. Njegovana, D. Kostića, D. Jovičića itd. Zanimljivo je napomenuti da je među suradnicima Našega jezika bilo Hrvata koji su vojevali protiv hrvatskih jezičnih posebnosti, npr. T. Ujčić koji se zalagao za riječi kao što su *časovničar* (umjesto *urar* ili *sajdžija*), *pojasar* (umjesto *remenar*), *naučnik* u značenju “čovjek koji se bavi naukom” i sl. (usp. *O nazivima za zanatlijska i druga zanimanja*, V, 79-84)³, ali i srpskih jezikoslovaca koji su u mnogo čemu realno gledali na leksičke i stilske specifičnosti hrvatskoga standardnog jezika (usp. R. Bošković, *O leksičkoj i stilskoj diferencijaciji srpskoga i hrvatskoga književnog jezika*, III, 277-282).

Spomenuta, inače dosljedno nepotpisvana rubrika *Jezičke pouke*, iz koje će ovdje biti naveden daleko najveći broj primjera, uvedena je već u prvome broju prvoga godišta Našega jezika s ovakvim obrazloženjem: “Za ovaj odeljak saradnici ovoga časopisa slaće jezičke greške gde ih nađu u tekućoj književnosti sa tačnom oznakom knjige, časopisa ili dnevnog lista; ali će obrađivači tih beležaka saopštavati na ovom mestu samo greške, kad je potrebno i u celom navodu, ali neće pominjati ni knjigu, ni časopis ili dnevni list u kojim je greška zabeležena, ni lice od kojega je potekla”. Uz to se dodaje da će se u rubrici raz-

matrati “samo nesumnjive nepravilnosti” (I, 28). I doista, riječi kao *dostatan*, *točka*, *dojam*, *uporaba*, *nogomet* i sl. smatra se u Našem jeziku “nesumnjivim nepravilnostima”, a to znači da će se smatrati ne samo pogrešnima nego da će se te “pogreške” stavljati u istu razinu kao što su npr. tako očita i banalna ogrešenja o standardni jezik poput riječi i oblika tipa *nekoliko deteta* (I, 88), *restoracija* (I, 90), *jednoga popodna* (I, 158), *I mi bi se opet vraćali* (I, 185), *taj njemi kavalir* (I, 186), *kita poljska cveća* (I, 219), *rasao*, mj. *rastao* (I, 259), *pritežao* (V, 251), *obih stenografija* (V, 252), *sviježe* (V, 253), *cjeli*, *htjeo* (VI, 173), *grizeći*, mj. *grizući* (VI, 176) itd.

Među riječima i oblicima koji se iz raznolikih razloga proglašavaju “pogrešnima” najveći je broj onih, i tada i danas u hrvatskome standardnom jeziku uglavnom posve običnih riječi koje su označavane provincijalnim, pokrajinskim i/ili dijalektalnim. Tako se primjerice (nepotrebnim) provincijalizmima smatraju riječi i oblici tipa *ladanje*⁴ (I, 34), *zamijetiti*⁵ (I, 222), *srsi* (I, 249-250), *poštivati* (I, 251), *počast*, *preporučati* (II, 30), *zdušno* (II, 56), *spodoba* (II, 59), *čiči* (II, 89), *kralježnica* (IV, 42), *posuda* (IV, 126), *zdvojan* i *zdvojnost* (VI, 174), *osupnuti* (VI, 174) itd. Uz provincijalizme i/ili nepotrebne provincijalizme neke su riječi i pojačano proskribirane time što su proglašene nedopuštenim provincijalizmima, npr. *osebina*, *proti* (II, 92), *naputak* (II, 158), a neke istodobno i provincijalizmima i arhaizmima, npr. *izravno* (II, 154), *obnašati* (II, 188), *ponajpače* (III, 221), *glasovati* (III, 222). Još veći broj hrvatski obilježenih riječi ili oblika proglašeno je pokrajinskim i/ili dijalektalnim, npr. *četvero*, *petero...* (II, 30), *uporaba*⁶ (II, 119), *prouzročiti* (II, 220), *gombanje* (III, 29), *krhak* i *krhkost*, *poredati*⁷ (III, 62), *posvema*, *rabiti* (III, 95), *prisposobiti*⁸ (III, 158), *počam* (III, 190), *jal* (III, 220), *uskrisiti* (III, 223), *glasovanje* (IV, 61), *stiska* (IV, 62), *stališ* (IV, 62; V, 30), *neutaživ* (IV, 94), *jenjavati* (III, 157), *posvemašnji* (V, 31), *zdvojnost* (V, 32), *osebujnost* (V, 91), *luđak* (V, 125), *postolar*⁹ (VI, 271). Osim toga, neke su riječi označene i kao pokrajinske i arhaične istodobno, npr. *naužiti* (II, 254), *običavati* (II, 188; V, 31), neke su označene kao kajkavizmi, npr. *vrst* (II, 57), *oponašati*¹⁰ (II, 64), *trpak* (V, 30), a neke i kao kajkavizmi i kao čakavizmi, npr. *kupelj* (II, 234).

Velik se broj većinom također običnih hrvatskih riječi proskribira i tako što se proglašavaju kovanicama, “veštačkim tvorevinama”, tvorbenim zastarjelicama, novotvorenicama, “šulekizmima” i sl. Takve su npr. riječi *sveučilište* (I, 101), *brzjav*¹¹ (I, 159), *podružnica*¹² (I, 179-180), *ovisiti* (II, 59), *napučiti*¹³ (II, 123), *čudoredan*¹⁴ (II, 186), *iznimka* (II, 189), *kupka*¹⁵ (II, 236-237), *kupelj*¹⁶ (II, 237), *nogomet*¹⁷ (II, 247-251), *počelo* (III, 62), *ravnatelj* (III, 127; IV, 63), *dogodovština* (III, 188), *spoj*¹⁸ (IV, 43), *isprika* (IV, 156), *izravan* (IV, 222; VI, 64), *zajutruk* (V, 90), *plin*¹⁹ (VI, 109) itd.

Među riječima ili oblicima toga tipa dosta je i onih koji se proglašavaju arhaizmima, npr. *glede* (II, 117), *počam* (II, 59), *nitko, tko, netko, itko* (II, 186), *sloviti* (III, 27), *dapače* (III, 28), *sol* (III, 92), *u njem / na njem* (III, 93), *netom*²⁰ (III, 125), *ubojstvo, pogibelj* (IV, 62), *krizmati* ili *krismati* (sic!), tj. *krzmati* za "oklevati" (V, 124), *taliti* (VI, 110) itd.

Naravno, vrlo velik broj riječi uobičajenih među Hrvatima proglašeno je tzv. barbarizmima, tj. riječima izravno preuzetim iz drugih jezika ili načinjenim (kalkiranim) prema takvim riječima. Među njima su, prema očekivanju, posebno brojne one riječi koje se nazivaju bohemizmima, npr. *tajnik* (I, 102), *suvislost* (I, 248), *ploha* (I, 251; IV, 127), *dostatan* (II, 28), *dojam* (II, 118), *zasada* (II, 121), *pozornost* (II, 123), *veleban* (II, 185; VI, 173), *nabožan* (II, 187), *nazor* (II, 190), *pokus* (II, 217), *tlak* (III, 94), *sustavni*²¹ (IV, 94) itd.

Ne zaostaju za njima ni one koje su proglašene germanizmima, npr. *poduzeti*, njem. *unternehmen* (I, 179), *najaviti*, njem. *anmelden*²² (I, 182), *provedba*, njem. *Durchführung* (II, 59), *tinta* (II, 121), *opaska*, njem. *Bemerkung* (III, 27), *dvojba, domoći se*, njem. *Zweifel* i *sich bemächtigen* (III, 30), *napadan*, njem. *auffallend* (III, 122), *teka* (III, 125), *ishod* (IV, 61), *milodar*, njem. *Liebesgabe* (V, 30) itd.

Nešto je manje onih riječi koje se proglašavaju rusizmima, npr. *obitavati* (II, 121), *točka, točan*²³, *polučiti* (III, 155), *kist* (VI, 64) te onih koje su istodobno označene i kao rusizmi i kao bohemizmi, npr. *risati* (II, 29), *pariški*²⁴ (II, 219), *sraziti se* (III, 91), *nabožan* (IV, 94), *tuzemni* (V, 61), a našao sam i jednu koja se istodobno označuje kao germanizam i bohemizam: *naklada*²⁵ (III, 29–30).

Osim spomenutih ima i drugih kriterija ili "kriterija" za proskribiranje kroatizama. Tako uz neke riječi naprosto stoji: ne valja ili nije dobro, npr. uz riječi *tvar, počelo* (III, 63)²⁶, *udomaćen* (IV, 41), *zračiti*²⁷ (VI, 111) itd., dok se neke druge ne osuđuju tako oštro, ali se upućuju na "bolje". Tako je npr. *vazduh*, "iako je crkvenoga porekla", bolje nego *uzduh* (III, 94), a *lekar* bolje nego *liječnik/lečnik*²⁸ (IV, 40–41). Za neke se napokon samo kaže da su nepotrebne. Tako bi riječ *primjerice* bila nepotrebna pored *na primer* (III, 93), a *okružnica* pored *raspis* (IV, 62).

Uz pojedine se riječi opet kao razlog proskribiranja navodi kako se ne nalaze ni u jednom poznatijem rječniku, npr. uz riječi *nekoč*²⁹ (III, 27) i *nutrina* (IV, 61).

Ima naravno i slučajeva da se pojedine riječi ne proskribiraju u svima, nego samo u nekim značenjima (obično su to značenja u kojima se te riječi rabe kod Hrvata). Tako, navodno, glagol *uzdržavati* "znači zadržavati koga, tj. 'činiti da ko stane', da 'ostane gde je' i pogrešno ga je uzimati u značenju glagola *izdržavati* davati materijalna sredstva za život" (II, 92). Riječ *nauk* može se eventualno rabiti u značenju 'navika',

'znanje', 'obuka', 'pouka' i sl., ali se smatra nepravilnom u značenju "nauka", tj. znanost (III, 146). Slično tome se tvrdi da imenicu *predaja* nije dobro upotrebljavati "u značenju *predanje* (Überlieferung). *Predaja* danas znači obično nešto drugo: *predaja* hajduka (Übergabe), *predaja* pisma (Aufgabe) i sl." (III, 157). I napokon, za ono što znači riječ *ubojica* kaže se da "nije Mörder već čovek koji je gotov za svaku sitnicu da se pobije" (IV, 125).

Sasvim je osobit komentar uz riječ *nišan*, u kojem se između ostalog očituje i odnos prema muslimanima te njihovim ne samo jezičnim nego i vjerskim odnosno općekulturološkim specifičnostima: "Imenica 'nišan' u značenju *nadgrobni spomenik* je (bosanski) provincijalizam; u drugim krajevima to je značenje nepoznato [...] (II, 121)³⁰.

Ima doduše ponešto i osuda onih riječi za koje (osude), bar s današnjega stajališta, možemo reći da su (bile) opravdane i utemeljene odnosno da je forsiranje takvih riječi u nekim tadašnjim hrvatskim publikacijama bilo rezultat pretjeranih purističkih nastojanja. To se može npr. reći za riječi kao što su *munjina* u značenju 'elektricitet' (III, 157), *nuzljub* u značenju "suparnik, takmac u ljubavi", *glatnik* u značenju 'kristal' (IV, 127), *drobtina* odnosno *droptina* u značenju 'mrvica, čestica' (IV, 223-224), *medutimni* u značenju 'privremeni' (IV, 288), *našastar* u značenju 'inventar' (IV, 288) i sl.

Ono što iole objektivna i obaviještena čitatelja spomenutih napisa iz Našega jezika mora posebno zasmetati jest činjenica da je u njemu odnos prema srbizimima (tj. riječima i oblicima uobičajenim samo u srpskom standardu) posve drukčiji negoli odnos prema kroatizmima. Za srbizme ne vrijede kriteriji niti "kriteriji" koji vrijede za kroatizme, nego se naprotiv u više navrata čak i izraziti srbizmi brane i/ili proglašavaju neutralnima u standardnom jeziku unatoč tome što su npr. očigledni rusizmi, crkvenoslavenizmi, "provincijalizmi", što se ne govore u "celom narodu" itd. Tako se npr. izrijekom brane riječi, oblici i/ili konstrukcije kao što su *nipodaštavati* (I, 93), *opšti*, *opštiti*, *saopštiti*, *uopšte*, *saopštavati*³¹ (I, 106), *pod/potstaknuti* (I, 109-110), *lagati koga* (III, 64), *kupatilo*³² (II, 236), *vazduh*³³, *blagovremen*, *dejstvo*, *isledivati*, *izviniti*, *ljubopitan*, *mogila*, *pred/pretskazati*, *prenebregavati*, *prinadležnost*, *sledovati*, *srazmeran* itd. (VI, 111).

S druge strane, posve su rijetki slučajevi da se proskribiraju one riječi koje su običnije u srpskom negoli u hrvatskom standardu, kao što su npr. *dozvoliti* (I, 143-149; III, 255), *ljubopitljiv* (II, 154), *magazin/magacin*³⁴ (III, 59), *pečatati* (III, 222), *upražnjavati* (III, 224; V, 60), *mo-reuz*³⁵ (III, 252), *stomak*³⁶ (IV, 43).

Ovaj kratki prikaz odnosa uredništva časopisa *Naš jezik*, a time dobrim dijelom i službene starojugoslavenske politike, prema hrvat-

skim jezičnim posebnostima vrlo dobro oslikava narav i metodologiju srpske jezične politike (ili bar jednog njezina dijela) kakva se, s manjim ili većim oscilacijama odnosno radikalizacijama, vodila i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i u Kraljevini Jugoslaviji, ali i u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji odnosno u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Zato mislim da su reakcije s hrvatske strane, koliko god kolegama slavistima i inozemstvu iz različitih razloga katkada izgledale možda i ponešto nervozne i/ili cjepidlačke, bile i te kako utemeljene i opravdane sve tamo od serije članaka Nikole Andrića objavljivanih u proljeće 1923. godine u zagrebačkom Obzoru pod naslovom *Beograd nam kvari jezik*³⁷ pa do *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, objavljene u Telegramu 17. ožujka 1967. godine, u kojoj je velika većina hrvatskih znanstvenih i kulturnih ustanova zatražila, između ostaloga, "jasnu i nedvojbenu jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga".

BILJEŠKE

¹ Taj časopis u novoj seriji počinje izlaziti 1950. godine u izdanju Instituta za srpski (srpskohrvatski) jezik u Beogradu i izlazi do danas.

² Opširnije o tome usp. Samardžija 1997: 168-170.

³ Rimskim je brojevima označeno godište časopisa *Naš jezik*, a arapskim stranice.

⁴ U članku *Primjedbe nekim dojakošnjim člancima u "Našem jeziku"* T. Maretić kasnije s pravom upozorava na to da *ladanje* i *letovalište*, koje je predloženo kao njegova zamjena, nije isto, iako napominje kako ni njemu *ladanje* nije simpatično (I, 166). Maretić kasnije brani i likove tipa *kritik*, *botanik*, *gramatik* koje je u *Našem jeziku* kritizirao R. Bošković (I, 205-209). On kaže kako "nastavak *ičar* sam sobom nije loš, ali nije potreban". Uostalom, grčko *-os* i/ili latinsko *-us* naprosto se odbacuje i u primjerima tipa *apostol*, *astronom*, *filozof*, *pedagog* i sl. Riječi tipa *kritičar* načinjene su, po Maretićevu sudu, "prema njemačkima *Kritiker*, *Botaniker*, štaviše idem i dalje te kažem, da bi oni koji su uturili u jezik *kritičar*, *botaničar* bili načinili i nakarade *apostolar*, *astronomar*, *filozofar*, da su vidjeli da Nijemci pišu: *Apostoler*, *Astronomer*, *Philosopher*, - ali budući da tako Nijemci nikad ne pišu i ne govore, ostavili su imenice *apostol*, *astronom*, *filozof* bez promjene" (II, 99-100).

⁵ Precizira se da je riječ u dubrovačkom provincijalizmu.

⁶ Dodaje se da ta riječ "za veći deo naroda nije jasna" te da umjesto nje treba uzimati *upotreba* ili *primena*.

⁷ Književno bi bilo samo *poredati*, što su Hrvati uvijek doživljavali kao izraziti srbizam.

⁸ Umjesto te preporučuju se "poznate naše reči: *porediti*, *upoređivati*". Zanimljivo je i to da se *uspoređivati* uopće ne spominje.

⁹ Dodaje se i da je nepotrebna pored riječi *obučar*.

¹⁰ Za nju se kaže da u kajkavskom ima značenje *karikieren*, dok u štokavskom znači *nachahmen*.

¹¹ U komentaru se dodaje da "ne bi trebalo uzimati tu reč purista B. Šuleka".

¹² Ta je riječ "vrlo rdava kovanica jer ona onome ko ne zna šta ona znači svojim tobož narodnim sklopom ništa ne kazuje".

- ¹³ Taj glagol "ne valja; nema u našem jeziku glagola: *nanaroditi, naljuditi* i sl."
- ¹⁴ Ta je riječ nepreporučljiva zato što "nema prideva *redan* u ovom značenju"
- ¹⁵ Ta riječ "čuje se po severozapadnim krajevima u značenju sobe za kupanje i banje. U rečniku Jugosl. akademije nije zabeležena. Ni ona nije dobro načinjena, jer imenice koje svršavaju nast. *ka* postaju od neke druge srodne imenice dodavanjem toga nastavka. Ovde je, međutim, nast. *ka* dodat na koren *kup-*, koji nije nikakva imenica".
- ¹⁶ Usp. "Stara lepa reč *kupelj* odavno je prestala da se upotrebljava u oblasti štokavskog dijalekta, a zamenile su je druge reči, domaće i strane, s diferenciranim značenjem. Danas se ona ne može povratiti u život, jer ima malo reči s nast. *elj*, koji više nije produktivan".
- ¹⁷ O toj je riječi D. Kostić napisao cijeli članak u kojem joj pronalazi brojne mane, pa zaključuje da bi se eventualno i mogla upotrebljavati, ali u značenju 'šut'. Zanimljivo je da riječ *rukomet* koja je tvorena na posve isti način uopće ne spominje, bez sumnje zato što je ona i u srpskom standardu ne samo posve obična nego i nezamjenjiva.
- ¹⁸ Ta riječ navodno znači samo "mehaničko sljublivanje"?!
- ¹⁹ To je "loša kovanica, jer *pliniti* znači u našem jeziku razliti se, poplaviti".
- ²⁰ Za tu se riječ kaže da se ranije "češće upotrebljavala kod dubrovačkih pisaca i uopšte kod pisaca u zapadnijem kraju naše zemlje; danas je ta reč u tom značenju već zastarela".
- ²¹ U komentaru se kaže da je umjesto te riječi "bolje upotrebljavati poznatiju stranu reč *sistematski*".
- ²² U napomeni se dodaje kako se taj glagol u Crnoj Gori rabi u vezi s ovcama u značenju 'dognati', 'povesti'.
- ²³ Usp. "U našim zapadnim krajevima pisci obično upotrebljavaju oblike *točka, točan* i sl. prema ruskom izgovoru: *točka, točnyj*. Međutim Vuk, uzimajući te i takve reči iz ruskog jezika, prilagođavao ih je našoj fonetici [...] Dakle, danas je u našem književnom jeziku jedino pravilno: *tačka, tačan*... Tako propisuje i naša nova školska terminologija".
- ²⁴ Tvrdi se da je to prema ruskom *parižskij* odnosno češkom *parižský*.
- ²⁵ Usp. "Reč *naklada* je prema nemačkom Verlag, a dobili smo je, verovatno, preko češkog *náklad*".
- ²⁶ Na drugom mjestu (VI, 110) u vezi s riječju *tvar* stoji: "Umesto *materija* čuje se kod nas često i reč *tvar* (Šulek), što nije dobro, jer *tvar* znači u našem jeziku stvorenje".
- ²⁷ Usp. "Ne valja reći *zračiti* (sobu) već *promahivati*".
- ²⁸ Usp. "Videli smo da je reč *lekar* u značenju medicus vrlo stara, a da je *lečnik* novija kovanica, jer se javlja tek od 16. veka"
- ²⁹ Usp. "ne postoji ni u jednom našem poznatijem rečniku, a sigurno je da se ni u narodu nigde ne govori".
- ³⁰ U drugim značenjima ta riječ, očito, ne bi bila "provincijalizam" jer se upućuje na prethodni broj Našeg jezika (II, 95-96) u kojem se kao obična i u "narodu" proširena spominju značenja 'cilj, beleg', zatim 'pečat' (u starim spomenicima) te 'odličje' (u narodnim pjesmama).
- ³¹ Usp. "Neka stoji naporedo i *opšti* i *opći*, pa koji pobedi!" jer navodno "nema nijednog naroda koji iz crkve svoje nije uzeo mnogo više negoli naš".
- ³² Usp. "Ova reč je skovana u severozapadnim krajevima, i to skovana rdavo. U našem jeziku nijedna imenica nije postala od infinitiva, a reč *kupatilo* je načinjena od inf. *kupati* nastavkom *-lo*. Međutim, sve reči na *-lo* koje označuju neko oruđe postale su od infinitivne osnove [...] Prema navedenim primerima vidimo da je od *kupati* pravilno *kupalo*, a o njoj smo već rekli da je vrlo stara. Nažalost, nju je postisla rdavo

načinjena reč *kupatilo*, koja se već toliko uobičajila da se sad ne može izbaciti". Što se tiče riječi *kupaonica*, u istom članku (M. S. Moskovljevića) stoji sljedeće: "*Kupaonica* nije ružna reč i ona bi se mogla upotrebiti za označavanje sobe za kupanje, kao što *učionica* znači 'soba za učenje', *oblačionica* 'soba za oblačenje', *perionica* 'soba za pranje' i sl. Ali se ona nije mogla raširiti" (II, 237).

³³ Usp. "Vazduh je doduše ruska reč, ali je danas već vrlo uobičajena (na pr. *vazduhoplovstvo*, *vazdušna odbrana*) a prihvaćena je i u zvaničnoj srednjoškolskoj terminologiji, pa treba da ostane"

³⁴ Usp. "Mesto reči *magazin* - *magacin* - može se upotrebiti naša reč *smestilište*, *ostavište*". Autor toga "sitnoga priloga" (D. Jovičić) predlaže dakle očigledne novotvorenice (*smestilište*, *ostavište*), a ni slučajno se ne bi sjetio posve obične hrvatske riječi *skladište*. Ona mu je bez sumnje "stranija" nego riječ *magacin*.

³⁵ Tu riječ autor priloga, Slovenac F. Ilesič smatra upravo nakaznom: "*Moreuz* je jedna nakaza, načinjena valjda od leksikografa Popovića 80 godina prošlog stoleća. Kako da se *uz*, koji ne eksistira, spoji sa imenicom 'more'?"

³⁶ Usp. "Pre 40 godina po selima u Srbiji niko nije govorio 'stomak', već 'želudac', a sad se ova reč skoro sasvim izgubila".

³⁷ Andrić se inače, samo nekoliko godina prije toga radikalno zalagao za jezično jedinstvo Srba i Hrvata te u *Savremeniku* od 7. lipnja 1919. objavio članak pod rječitim naslovom *Jedan narod treba jednu književnost da ima*. Uskoro su ga međutim posve razočarali postupci slični onima koji su ovdje opisani, pa je osim spomenute serije članaka objavio u *Kolu* 1927. godine i raspravu pod naslovom *Koje nam beogradske riječi ne trebaju*.

LITERATURA

- Andrić, Nikola, *Beograd nam kvari jezik*, *Obzor*, 11. ožujka do 25. travnja 1923.
- Andrić, Nikola, *Jedan narod treba jednu književnost da ima*, *Savremenik*, god. XIV (1919), str. 305-309.
- Andrić, Nikola, *Koje nam beogradske riječi ne trebaju*, *Kolo*, VIII, 1927, str. 271-284.
- Belić, Aleksandar, *Oko našeg književnog jezika*, Beograd 1951.
- Brodnjak, Vladimir, *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb 1991.
- Brozović, Dalibor, *Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti*, u zb. *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Zagreb 1978, str. 9-83.
- Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, *Telegram*, 17. ožujka 1967.
- Dujmušić, Jozo, *O jeziku "Našega jezika"*, *Obzor*, god. LXXIII, br. 186, 20. kolovoza 1932, str. 2.
- Guberina, Petar i Kruno Krstić, *Razlike između hrvatskog i srpskog književnog jezika*, Zagreb 1940.
- Ivić, Pavle, *Srpski narod i njegov jezik*, Beograd 1986.
- Jonke, Ljudevit, *Hrvatski književni jezik danas*, Zagreb 1971.
- Jurišić, Blaž, *Branik hrvatskog jezika. Sve je dobro što oni pišu!*, *Nastavni vjesnik*, god. XLI (1932/1933), str. 52-65.
- Jurišić, Blaž, "*Naš jezik*" (prikaz), *Nastavni vjesnik*, god. XL (1931/1932), str. 240-241.
- Katičić, Radoslav, *Nešto napomena o postanku složenoga suvremenog jezičnog standarda hrvatskoga ili srpskoga*, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, II, Zagreb 1974, str. 225-257.
- Maretić, Tomo, *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb 1924.

Naš jezik odgovara na podmetanja g. dr. Blaž. Jurišića, Pravda, god. XXVIII, br. 191, 9. srpnja 1932, str. 7.

Nekoliko načelnih pitanja, Naš jezik, god. I (1932), str. 100-110 i 129-143.

Pokretanje časopisa za čuvanje čistote našeg književnog jezika, Pravda, god. XXVII, br. 330, 27. studenoga 1931, str. 2.

Pranjković, Ivo, *Hrvatski standardni jezik i srpski standardni jezik*, u zb. *Język wobec przemian kultury* (pod redakcją Emila Tokarza), Katowice 1997, str. 50-59.

Samardžija, Marko, *Kroatist Kruno Krstić*, u knjizi: *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 1997, str. 184-193.

Samardžija, Marko, *Uloga Stjepana Ivšića u društvu i časopisu "Hrvatski jezik"*, u knjizi: *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 1997, str. 165-183.

Šta mi hoćemo?, Naš jezik, god. I (1932), str. 97-100.

ZUSAMENFASSUNG

DIE KROATISCHE STANDARDSPRACHE IM ERSTEN JUGOSLAWIEN (Am Beispiel der Zeitschrift *Naš jezik*)

Im Referat werden einige Aspekte der Sprachpolitik im Ersten Jugoslawien erörtert, wobei vor allem auf jene Variante der Standardsprache eingegangen wird, die man damals als den "westlichen Teil der serbokroatischen Sprache" zu bezeichnen pflegte, d.h. auf die kroatische Standardsprache (deren Existenz meiner Meinung nach weder damals noch später trotz der proklamierten "Einheit" und "Gemeinschaft" de facto nie in Frage gestellt wurde). An konkreten Beispielen (die der sog. "alten", von dem bekanntesten serbischen Linguisten Aleksandar Beli} herausgegebenen Reihe der Zeitschrift *Naš jezik* entnommen wurden) werden wir aufzeigen, wie (mit welcher Argumentation und nach welchen standardologischen Prinzipien) eine ganze Menge unmarkierter kroatischer sprachlicher Besonderheiten, insbesondere im lexikalischen Bereich, zu Provinzialismen, Regionalismen, "künstlichen Bildungen", Dialektismen, Archaismen, Germanismen, Bohemismen, Russismen, überflüssigen Lexemen, Wörtern, die nicht auf dem ganzen Gebiet der "serbokroatischen Sprache" bekannt und deswegen nicht zu empfehlen sind, usw. abgestempelt wurden. Es handelt sich zum Beispiel um Wörter wie *dostatan*, *zdušno*, *ovisiti*, *provedba*, *oponašati*, *točka*, *dojam*, *uporaba*, *pozornost*, *izravno*, *naputak*, *netko*, *čudoredan*, *obnašati*, *iznimka*, *nazor*, *nogomet*, *sloviti*, *opaska*, *nekoć*, *krhak*, *počelo*, *uzdub*, *ravnatelj*, *glasovati*, *spoj*, *pogibelj*, *ubojstvo*, *ploha*, *posuda*, *plin*, *tvar* usw.